

“Osmanlı Esnekliği”ni Tarihselleştirebilir miyiz? “Gönülsüz Esneklik” ve “Gönülsüz Pragmatizm” Kavramları Özelinde bir Tartışma

Yakup Akkuş

Michel Foucault'nun vurguladığı üzere, iktidar mekanizmaları tahakkümcü bir güçten değil; iktidarla eşanlı biçimde var olan direnişle birlikte, iktidar/güç ilişkileri alanından yola çıkılarak çözümlenmelidir. Bu tebliğ, Foucaultcu bir bakışla, Osmanlı toplumu ve devleti arasındaki “iktidar ilişkileri”nin bağımlılık ve etkileşim düzeylerini konu edinmektedir. Bu amaçla, öncelikle Osmanlı tarihyazımının merkezietçi ve devletçi analiz yöntemleri/yaklaşımı tartışmaya açılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda, merkez-taşra arasındaki zamana ve mekâna yayılan güç çekişmeleri, toplumsal direnişler, ve uluslararası dinamikler; devlet-toplum ilişkilerini, devletin uzlaşmacı tavrını ve idari tercihlerini önemli düzeyde belirlemiştir.

Çalışmanın eleştirel bakışı yanında literatüre sunmayı amaçladığı özgün katkısı, iktidar ilişkileri ve Osmanlı idaresinin yönetimselliği üzerine yeni bir teorik okuma/ kavramsallaştırma önerisidir. Revizyonist Osmanlı tarihyazımı devlet-toplum ilişkilerini ve yönetim pratiklerini açıklamak için sıklıkla esneklik ve pragmatizm kavramlarına başvurmaktadır. Ancak bu kavramlar, Osmanlı'nın “esnek” erken modern dönemini yücelten ve fakat “rijit” merkezietçi modern dönemini açıklayamayan; sabit, tarih dışı ve aynı zamanda “süreklilik”e vurgu yapan araçlara dönüşmüştür. Bu bağlamda, “süreksizlik/değişim”e vurgu yapan tebliğe, yerel ve uluslararası dinamikler eşliğinde zaman-mekân unsurları dikkate alınarak “Osmanlı esnekliği” tarihselleştirmeye çalışılmış; esneklik ve pragmatizm kavramları “gönüllü” ve “gönülsüz” ayırımına tâbi tutulmuştur. Bu yöntem sayesinde teorik ve pratik anlamda kullanılabilir araçlara dönüşen esneklik-pragmatizm kavramlarının, Osmanlı 19. yüzyılının merkezietçi reformlarını ve adem-i merkezi oluşumlarını birlikte açıklayabileceği öne sürölmektedir.